

Erkek Yapımı Dünya/Bizim Androsentrik Kültürümüz

The Man-Made World/Our Androsentric Culture

Gözde Aykut ¹

¹ Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye, gozdeaykut@aku.edu.tr, ORCID ID:0000-0003-1734-5147

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş:
25.11.2022
Accepted/Kabul:
20.04.2023
Online/Çevirimiçi:
30.06.2023

Öz: Tarihsel süreç dikkate alındığında kadın hak ve hürriyetleri, kadının toplumsal ve kamusal alandaki varoluş mücadelesi her daim tartışma konusu olmuştur. Feminist düşüncede bu tartışmanın önemli isimleri, konuyu farklı boyutları ile ele almıştır. Bu isimlerden biri olan Charlotte Perkins Gilman, kadına dair olanı androsentrik kültürün problemleri içerisinde değerlendirmiştir. Gilman'ı diğer isimlerden ayıran temel husus ise adrosentrik kültürün ve erkek egemen düşüncenin sadece kadınlara verdiği zarardan bahsetmesi değildir. Aynı zamanda tüm insanlık için yasaklayıcı, yıkıcı etkisini ve ilerlemeye engel taraflarını tartışmasıdır. Gilman, eril düşüncenin ortaya çıkardığı tahribatı, eserde detaylı olarak farklı başlıklar altında ve tüm toplumsal olguları içerisinde alarak geniş bir değerlendirme içerisinde yapmıştır. Kökleşmiş olan bu kültürün, kurumlar aracılığıyla devam ettirilme mücadelesi modern dönemde hâlâ varlık göstermektedir. Günümüzde, kadının toplumsal hayatta ve iş hayatında karşılaştığı problemler farklı isimleştirmeler ile literatürde tartışılmaya devam etse de temel gündem maddesinde değişiklik olmamıştır. Modern dönemde kadının karşılaştığı en yaygın kavramsallaştırmalardan biri cam-tavan sendromudur. Örneklerine farklı toplumlarda, farklı şekillerde rastlamanın mümkün olduğu bu durum, Gilman'ın yaşadığı dönemden bugüne neler değiştiği ve değişmediği konusunda bilgi vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Androsentrik, Hegemonya, Cinsiyet, Cam-Tavan.

Cite this article/Atıf:
Aykut G., Erkek Yapımı
Dünya/Bizim
Androsentrik
Kültürümüz, Saü Kadın
Araştırmaları Dergisi,
2(1) (2023), 61-66.

Abstract: Throughout history, women and the female body have been the dominance of masculine power. While creating images of masculinity, the man, who sees himself as the natural right of the ability and power to dominate the whole universe, has, on the contrary, constructed the woman as weaker and inadequate. However, he considered the ability to decide on other living creatures as his right. In the written sources, in the matrilineal period, the woman should be glorified as a goddess and evaluated in terms of being valued, but with the changing vital conditions in the historical process and the transition to the settled order, women lost their dignity and their bodies were marketed by turning them into objects. In order to legitimize this bargain, it was tried to be shown as if the woman had consent. A section of the history of this non-existent consent will be tried to be conveyed in this article. After the praise directed to queen Nana, starting from the Sumerians, the reflection of the ancient world in the book religions after the ambivalence understanding will be discussed and it is thought that the transformation into dogma as the beginning of misogyny and disrepute will have taken place during the transition from the matrilineal order to the ancestral lineage. Based on the evaluation of different sources, although it is disappointing that the female body is still evaluated with the same images even after many years, and that gender equality has not been achieved yet, women who have been left in the dark for the continuation of the struggle will have been emerged. This article chronicles the history of prostitutes spanning nearly 4000 years.

Keywords: Masculine Power, Domination, Female Body, Antiquity, Prostitutes.

Modern dönem, toplumsal yapı ve süreçleri kökünden etkileyen, mevcut düşünce sistemlerinin ürettiği söylemlere yeni bakış açıları kazandıran dönemin başlangıcı olmuştur. İktidar-toplum ilişkilerinden, sınıf mücadelelerine kadar

değişimin her aşamasının toplumsal norm ve değerlerde kendisini hissettirdiği bu dönemin tartışmalı konuların bir diğeri, kadın hakları ve mücadeleleri üzerine yapılan tartışmaları içermektedir. Bu tartışmalar kapsamında, kadın hakları üzerine yazılan metinler ve üretilen söylemler incelendiğinde yoğun bir tarihsel arka planının varlığı göze çarpmaktadır. Mary Wollstonecraft, Virginia Woolf ve Ingeborg Bachmann gibi isimler ilk etapta akla gelen önemli feminist yazarlardandır. Diğer bir önemli isim, Erkek Yapımı Dünya adlı eserin yazarı Charlotte Perkins Gilman'dır.

Amerikalı feminist, sosyolog ve metin yazarı Gilman'ın, Erkek Yapımı Dünya adlı eseri Türkçeye Temmuz 2022'de Leyla Edri ve Esmanur Engin tarafından çevrilmiştir. Son eserinde olduğu gibi diğer tüm eserlerinin de ana temasını kadınların temel hak ve hürriyetleri oluşturmuştur. Yazarı diğer tüm feminist kuramcılardan ayıran iki temel özellikten biri, on dokuzuncu yüzyılda Amerika'da yaşamış olan ilk kadın hakları savunucularından biri olması, diğeri ise kendinden sonra gelen kuramcılara örnek olmasıdır. Gilman'ın eserleri dikkatle incelendiğinde temel tartışma konularının, kadınların toplumsal rolü hakkında var olan geleneksel söylemin değiştirilmesine yönelik olduğu görülecektir. Özellikle çok okunan eserlerinden biri olan Sarı Duvar Kağıdı, kadınların karar alma mekanizmalarından yoksun oluşlarının onların zihin ve duygu dünyalarına verdiği zarardan bahseder. Aynı zamanda farklı dergilerde yayınlanmış şiirleri de mevcuttur. Yazarın Türkçeye çevrilen Erkek Yapımı Dünya adlı eserinin tartıştığı temel bazı konular vardır. "Androsentrik kültürün yol açtığı problemler nelerdir? Topluların tarihi ve kültürel bakış açılarına yerleştirilen eril düşüncenin temelinde ne yatmaktadır? Ataerki düzeni ayakta tutan sosyal kurumların, inşa edilen düşünce sistemi ile olan toplumsal bağı nerede başlamaktadır? Kadınların farklı bir tür ve/veya cins olarak algılanmasının doğurduğu toplumsal problemler nelerdir? Son olarak, kadın hareketlerinin kat ettiği yol nedir ve ne kadarını hayata geçirebilmişlerdir?"

Gilman, bu soruların tamamına eserinde yer alan on dört başlık altında cevap vermeye çalışmıştır. Eserin bütünlüğü göz önüne alındığında sistematik bir düzen içerisinde toplumsal olgunun tüm parçalarının kadın hak ve hürriyetleri kapsamında değerlendirildiğini görmekteyiz. Gilman, androsentrik kültürü aile, sağlık-güzellik, sanat, edebiyat, oyun-spor, din-etik, eğitim, moda, hukuk, siyaset-savaş ve endüstri-ekonomi gibi konular üzerinden ele almıştır. Eserde tartışılan ana temanın daha iyi anlaşılabilmesi, eser içerisinde yer alan bazı kavramların tartışılmasını da mecbur kılmaktadır. Metin cinsiyet, tür ve ırk ayrımları üzerinden ilerler. Bu üç kavramın önemi erkek egemen söylemin hakim olduğu toplumsal yapıyı anlayabilmek için önemlidir. Tür ayrımı insan ve hayvan arasında, cinsiyet ayrımı kadının kadın olduğunu vurgulamak, ırk ayrımı ise kadının bir ırka dahil olmadığını iddia eden tartışmaları içermektedir. Bununla birlikte yazar, insan doğası ve cinsiyet doğası ayrımında da bulunmaktadır. Eserde bu ayrımın yapılmasının önemi cinsiyet olarak erkek olanı, insan olma özelliğinden ayıran ya da insan olma özelliğinden üstün kılan şeyin ne olduğu ile ilgilidir. Yazarın eseri, temel olan bu ayrımlar üzerinden başlatması ve eserin tamamını insanı ve hayvanı ayırt eden cinsiyetler üzerinden ele alması kitabı çarpıcı bir noktaya taşımıştır. Çünkü bu ayrımlardan yola çıkarak Gilman, eserin ilerleyen sayfalarında da işe yarar olma durumunun sadece hayvanlar üzerinden mümkün olduğunu, insan üzerinden yapılan cinsiyetçi ayrımların insan olma ortak

özelliğimize gölge düşürdüğünü belirtmiştir. Cinsiyetten önce insan olma özelliğinin, herhangi bir şey olmaktan öte bir durum olduğunu farkına varmak önemlidir.

Bu bağlamda yazar, eserde yapılan cinsiyet ayrımlarının toplumsal faydadan ne denli uzak olduğunu gösterebilmek adına türler arasında yapılan ayrımlar üzerinden örneklendirmeye gitmiştir. Bir koyunun, bir kazın ya da ineğin eti, sütü ya da yünü söz konusu olduğunda onun dişi ya da erkek olması sorun teşkil edici bir husus değildir. Türler arasında ortaya çıkabilecek cinsiyet ayrımı, üretim ilişkilerinden tüketime değin birçok dengeyi etkileyeceğinden böyle bir ayrımın gerçekleşmesi söz konusu edilmemiştir. Fakat insan olma üst özelliğinin bir kenara bırakılarak yapılan cinsiyet ayrımı, toplumsal düzenin sağlanabilmesi noktasında problemlere yol açmasına rağmen bu durum göz ardı edilebilmektedir. Dolayısıyla burada Gilman'ın (2022) kullandığı ifade önemli düzeyde anlam kazanmaktadır: "İşlev organdan önce gelir." İnsan olma ortak özelliği bu ayrımların doğasına uygun olmasa da tarihsel süreç ile birlikte hemen hemen evrensel boyuta ulaşmış olan androsentrik kültürün parçası olmaktan da alıkoyamamıştır kendini. "İster zihinsel ister fiziksel hemen etrafımızda gördüklerimizi, içine doğduklarımızı ve içinde büyüdüklerimizi doğanın düzeni olarak kabul ederiz" (Gilman, 2022). Bu kabullerden biri olabilecek örneklerden biri kadına yakışmaz ifadesidir. İfade her ne kadar eril bir söylemin ürünü olsa da kadınlar tarafından da içselleştirilerek kabul görmüştür. Dolayısıyla bu ve benzeri ifadeler kadının özgürlük, varoluş ve mücadele alanlarını sınırlayan şeyler olarak değerlendirilir. Tarihsel süreç içerisinde kadın en çok bu alan içerisine hapsedilmiş ve eylem alanı daraltılmıştır.

Gilman, kadın haklarını eseri yazdığı dönemin şartları içerisinde olması beklenen eylem ile tarihsel süreç içerisinde var olan gelenin zıtlıkları olarak ele almıştır. Bu tartışma cinsiyetsizleştirme değildir. "Kadın hareketi" ilk aşamada insanların cinsiyetsizleştirileceği gerekçe gösterilerek bazı problemlerle karşı karşıya bırakıldı. Bu süreçte hali hazırda var olan kadınların cinsiyetsizleştirilmesi hususundan dolayı engellemeler bir problem olarak değerlendirilmedi (Gilman, 2022). Bu tartışmalara içinde yaşadığımız yüzyıldan baktığımızda meselelerin çoğunluğunda hâlâ yol alınmamış olduğunu görmek mümkündür. Günümüzde de kadın hak ve özgürlükleri söz konusu olduğunda eril hatta bazı dişil söylemlerin konuyu cinsiyetsizleştirme tartışmalarına çekmesi, yazar Gilman'ın içinde bulunduğu dönemden bu yana değişmeyen şeylerin olduğunu gösterir niteliktedir. Bu yönüyle eser, cinsiyetsizleştirmeyi kadınlar ile birlikte erkekler üzerinden de devam ettiğini söylemeyi mümkün kılıyor. Çünkü androsentrik kültür, tek bir cinsiyetin insan doğasına dair her şeyin sorumluluğunu alması demek anlamına geliyor. Yazar, eserin tamamında androsentrik kültürün, cinsiyet ön plana alınarak insan olma özelliğinin nasıl geri plana atıldığına dikkat çekmeye çalışır. Kadının, kadın olma cinsiyet özelliğinden dolayı kendisinden beklenen rol o denli genişletilmiştir ki, kendisine yüklenen görev ve sorumluluklar içerisinde kaybolarak öz farkındalığını yitirmiştir. Eser dikkatle incelendiğinde, toplumun ortaya çıkardığı her alanda kadın mağdur olanı temsil etmek zorunda kalmıştır. Bu durum aslında tam olarak kendisine biçilen rolün yansımasıdır.

Gilman, eserin tüm bölümlerinde bir düşünceye dikkat çekmeye çalışır. Eril düşünce ve androsentrik kültür deneyimi sadece erkekler tarafından değil, aynı zamanda kadınlar tarafından da öylesine içselleştirilmiş ve toplumsal hayatta karşılık bulmuştur ki, kadınlar içerisinde eril düşüncenin kendisine sirayet etmediği kitle her daim eril düşünceyi benimsemiş kadınlar tarafından uyarılmıştır. Bunlara bir örnek eserde alt başlıklardan biri olarak geçen eril edebiyattır. Yazarın kadın ve sanat ilişkisi bağlamında böyle bir tartışmaya girmesinin haklı nedenlerinin olduğunu söylemek ve bunu tarihsel arka plan ile desteklemek elbette mümkündür. Bunların en başında gelen isim, Bronte Kardeşlerdir. Bugün, dönemlerinin en iyi yazarları olarak gösterilseler de Charlotte, Bronte ve Emily kardeşler, eserlerine yapılan çirkin eleştiriler sebebiyle erkek isimleri kullanarak yazım hayatlarına devam etmeyi tercih etmişlerdir. Küçük Kadınlar romanının yazarı olan Louisa May Alcott'da bir hanıma bu tarz şeyler yapmanın yakışmadığı gerekçe gösterilerek eleştirilere maruz kalmış ve eserlerde erkek isimleri kullanmayı tercih etmiştir. Bahsi geçen kadın yazarların yaptıkları işin bir kadın için kayda değer olmadığı hususu, erkekler kadar kadınlar tarafından da dile getirilmiştir.

Yazarın konu ile ilgili söylemleri dikkatle incelendiğinde ve eserde modern dönemle birlikte bazı şeylerin değiştiğine ve değişeceğine olan inancın günümüz toplumları için de yeniden yorumlanmaya muhtaç olduğunu görmekteyiz. Çünkü modernite, bazı toplumlar için androsentrik kültürü yok etmeyi başaramamıştır. İçinde yaşadığımız dönemde hâlâ din, politika ve kültür gibi toplumsal olgular gerekçe gösterilerek androsentrik kültür ve eril düşüncenin kadınlar üzerindeki etkilerinin yoğun olarak görüldüğü ülkelerde vardır. Eril düşünce daha önceki paragraflarda ifade edildiği üzere bazı kadınların yaşayış ve düşünce tarzlarına öylesine işlemiştir ki, kimi zaman bir erkeğin vereceği tepkilerden çok daha sert ve görünür tepkiler verilmesine sebep olmuştur. Afganistan ve İran bu örnekler içerisinde yer alabilir. İran'da kadın ahlâk polisleri tarafından saçı görüldüğü gerekçe gösterilip dövülerek öldürülen genç kadın, Gilman'ın bahsettiği eril düşünce ve androsentrik kültür ile benzerlik taşımaktadır. Bir diğer örnek, Afganistan'ın ilk ve en genç kadın belediye başkanı Zarifa Ghafari'nin Afganistan'ın tamamı Taliban tarafından işgal edilmeden önce Taliban üyeleri tarafından yaptığı işin kafırca olduğu iddia edilerek ölümle tehdit edilmesi olabilir. Netflix'in Ghafari için yapmış olduğu *Değişim Onun Elinde* belgeseli Ghafari özelinde tüm kadınların verdiği özgürlük mücadelesini anlatıyor olması bakımından anlamlıdır. Taliban'ın ülke genelinde yönetimin tamamını ele geçirmesinin ardından kadınların yürüyüş yapmaları bir özgürlük mücadelesinin yanında androsentrik kültür ve eril düşüncenin devamına karşı direnişi de temsil etmektedir. Bu durum Gilman'ın içinde yaşadığı dönem ve günümüz modern döneminde kadınların eğitim alma hakları ve hukuk mücadelelerinde de kendini göstermektedir.

Yazar, kadınların eğitim haklarının –ki Gilman bunu kadınların insani yaşamdan pay alma hakkı olarak değerlendirir- ellerinden alınmak istemesini eril düşüncenin, kadınların cinsiyetsizleştirilmesinden kaçınma çabaları olarak yorumlamaktadır. Afganistan ve bazı Afrika ülkelerinde kadınların eğitim almaları konusundaki bu tartışmalar geçerliliğini korumaktadır. Siyaset ve hukukta da durum bu şekildedir. Eril düşünce kadının siyasette ve hüküm verme konusunda yetersiz olduğuna inanmaktadır. Halbuki, Gilman'a göre, kadın ilk rehber ve yasa koyucudur. Çünkü ilk rehberliğini çocuklara yapar. Sosyal ilişkileri ilk organize eden kişidir. Erkek ise dış

işlevleri sonradan öğrenir. Tüm bunlara rağmen yazar, günümüzde erkeklerin insani yönlerinin daha çok geliştiğine dair iddialarda bulunur. Bunlar bir nevi erkeğin düşünce dünyasının değişiminin işaretleridir. Gilman, eserde erkeklerin tarihsel süreç içerisinde vermiş oldukları mücadeleyi takdir eder. Fakat yaşadığı döneme dikkat çekerek erkeklerin kadınlardan daha ileri de olduğunu vurgular. Ayrıca eser, erkeklerin siyasete olan katkılarını ve bu konudaki bağlılıklarını göz ardı etmezken, bu bağlılıkların altında yatan katı eril tavrı da eleştirir.

Sonuç olarak eserin Türkçeye kazandırılmış olması fazlasıyla önemlidir. Eser, içinde barındırdığı tartışmalar ile feminist literatüre bir yenisinin eklenmesini sağlamıştır. Eseri bu alanda değerli kılan özellik ise Gilman'ın androsentrik kültür ve eril düşüncenin olası tüm toplumsal olgulara yansımalarını detaylı olarak ele almış olmasıdır. Bununla birlikte androsentrik kültürün tarihsel çerçevesinin de detaylı olarak çizilmiş olması önemlidir. Fakat yazarın bu tarihsel çerçeveyi çizerken tüm toplumları benzer tarihsel yaşanmışlıklar üzerinden ele alması eleştiriye açık bir kapı aralamaktadır. Gilman, tarihsel sürecin her toplum için benzer özellikler gösterdiğini varsayarak kadınların hiçbir dönemde erkeklerle eşit olmadığını belirtmiştir. Fakat tüm toplumların tarihsel süreçlerinin birbiri ile benzer olmadığını gösterecek örnekler de vardır. Eski Türk Devletlerinde kadının makamı Han'ın makamı ile eşit olması buna verilebilecek bir örnektir. Döneme ait yazıtlar dikkatle incelendiğinde herhangi bir cinsiyet ayrımının olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte Norveç, İsveç ve Danimarka'nın tarihsel geçmişini temsil eden kadın Viking savaşçılarda buna örnek verilebilir. Eserde sıklıkla vurgulanan eril düşüncenin bizi insan olma özelliklerimizden kopardığı iddiası, içinde yaşadığımız dönemde de kanıtlarını görmenin mümkün olduğu bir söylemdir. Öyle ki, eril düşünce ve androsentrik kültürün günümüzdeki karşılığı cam tavan sendromudur. Bazı Asya ülkelerinde kadınların cinsiyetleri, işlevlerinden önce gelmiş ve cam tavan sendromunu yakından deneyimleyen ülkeler arasında yer almışlardır. 2018 yılında OECD ülkeleri üzerinde yapılan cam tavan araştırmasında Güney Kore birinci, Japonya ise ikinci sırada gelmektedir. Türkiye ise bu ülkeler arasında üçüncü sıradadır. Japonya, işlevin organdan önce gelme fikrini bazı sektörlerde içselleştirememiş bir ülkedir. Buna bir örnek olarak suşi restoranlarının kadınlar tarafından işletilmesi ve suşinin kadınlar tarafından yapılması yaygın değildir. Japon toplumlarında, kadınların regl olmaları sebep gösterilerek, yapılan suşilerin lezzetli olmadığı iddia edilir. Çünkü regl döneminde kadının el ısısı arttığından suşi yapımında bu sıcaklığın balığın lezzetini etkilediği düşünülür. Bu durum yazarın eserinde bahsettiği cinsiyetin ön planda tutulma gayretinin bir örneğidir. Gilman'ın androsentrik kültür olarak bahsettiği günümüzde cam tavan olarak karşılığını bulan tavidan Türkiye'de kendi payına düşeni almıştır. Yönetim Kurullarında Kadın 2017 Raporuna göre BİST'te yer alan 404 şirketten 168'inin yönetim kurulunda kadın üye bulunmamaktadır (Derin, 2020: 144). Eserde yer alan diğer bir tartışma konusu olan cinsiyetsizleştirme söylemleri ise günümüzde varlığını devam ettirmektedir. Özellikle Türkiye merkezli bir örnek ile bu durumun açıklanması mümkündür. Strazburg'da Avrupa Konseyi Bakan Yardımcıları'nın 7 Nisan 2011'de ve Türkiye'nin 11 Mayıs 2011'de imzaladığı, adını İstanbul'dan alan sözleşme, 45 ülke tarafından kabul edilmiş, 34 ülke tarafından ise onaylanmıştır. Fakat sözleşme, Gilman'ın eserinde değindiği androsentrik ve eril kültürün söylemleri ile durmaksızın karşı karşıya kalmıştır. Özellikle sözleşme içerisinde yer alan "toplumsal cinsiyet eşitliği" gibi ifadeler, cinsiyetsizleştirme politikaları olarak ifade edilmiş ve Türkiye'nin sözleşmeden çekilmesi

konusunda tartışmaları başlatmıştır. Tüm bu örnekler göz önüne alındığında Gilman'ın tespitlerinin içinde yaşadığımız dönemde de geçerliliğini koruyor olması eseri kıymetli kılmaktadır. Metni eleştirilebilir kılan husus ise tarihsel süreçlerin tamamının toptancı bir yaklaşım ile ele alıyor olmasıdır. Tarihsel süreçlerin tamamı kendi sosyolojik gelişmeleri içerisinde değerlendirilmeye ihtiyaç duymaktadır. Gilman'ın eserde yer alan bu yaklaşımları, eserin eksik kalan yönleri olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

Derin, N. (2020). Dünyadan ve Türkiye'den Örneklerle Cam Tavan Sendromu. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), ss. 137-154.

Gilman, C. (2022). Erkek Yapımı Dünya, Bizim Androsentrik Kültürümüz, (L. Edri & E. Coşkun Çev.). Çanakkale: Akademim Yayınları.

Makale Bilgi Formu
Yazar(lar)ın Katkıları: Makale tek yazarlıdır. .
Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir
Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası: “ Erkek Egemen Dünya/Bizim Androsentrik Kültürümüz” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.
Not: Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.